

Ville Skarp

**EUROOPAN KULTTUURIPÄÄKAUPUNKIHANKKEIDEN ALUETALOUDELLISET
VAIKUTUKSET**

Kandidaatintutkielma
Kauppatieteiden tutkinto-ohjelma
Toukokuu 2022

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	EUROOPAN KULTTUURIPÄÄKAUPUNKIOHJELMA JA SEN TAVOITTEET	6
3	TAPAHTUMATEOLLISUUS	10
	3.1 Tapahtumat ja niiden vaikutukset	10
	3.2 Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeen vaikutukset	12
	3.3 Tapahtumateollisuuden kehitys	15
4	AIKAISEMMAT KULTTUURIPÄÄKAUPUNKIHANKKEET	18
	4.1 Turku	18
	4.2 Salamanca	22
	4.3 Liverpool	24
5.	YHTEENVETO	29
	LÄHTEET	32

KUVIOT

Kulttuuritoimialojen prosenttiosuus kansantaloudesta 2008–2019 (Tilastokeskus, 2021)	15
Tapahtumateollisuuden liikevaihto ja keskimääräinen liiketoiminnan tulos 2012–2019 (mukaillen Wirén, Westerholm & Liikamaa, 2020).....	16
Kulttuuri ja vapaa-aika kulutusmenot (mukaillen Tilastokeskus, 2022)	17
Turun kulttuuripääkaupunkivuoden vaikutuskanavat Varsinais-Suomen talouteen. (mukaillen Vahlo & Ruoppila, 2013).....	20
Salamanca 2002 -kulttuuripääkaupunkivuoden taloudelliset vaikutukset (mukaillen Herrero ym. 2006).....	24
Vierailujen määrän muutos Liverpoolin ja Merseysiden alueilla 2004–2008 (mukaillen Garcia, Melville & Coxi, 2010).....	26

TAULUKKO

Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan tavoitehierarkia (mukaillen Euroopan komissio, 2014)	8
Liverpool Culture Companyn tulot 2003–2009 (mukaillen Garcia, Melville & Cox, 2010) .	27
Liverpool Culture Companyn menot 2003–2009 (mukaillen Garcia, Melville & Cox, 2010)	27

1 JOHDANTO

Euroopan kulttuuripääkaupunki (ECOC) on vuodesta 1985 lähtien toiminut EU-tapahtuma, jonka tavoitteena on korostaa Euroopan eri kulttuureja ja lisätä kulttuurillista aktiivisuutta Euroopan sisällä. Kulttuuripääkaupunkihankkeilla pyritään myös kehittämään Euroopan kaupunkeja kulttuuria hyödyntämällä. (Euroopan kulttuuripääkaupungit, 2022) Euroopan kulttuuripääkaupunkiohjelma on perustamisestaan lähtien kasvanut merkittävästi ja viime vuosina ehdokkuushakemusten määrä on lisääntynyt jyrkästi (Garcia & Cox, 2013). Suosion kasvua voidaan perustella kulttuuritapahtumien kysynnän kasvulla. Tapahtumateollisuus on ollut jyrkässä kasvussa koronapandemian aiheuttamaa poikkeustilaa lukuun ottamatta. (Wirén, Westerholm & Liikamaa, 2020.) Kulttuuritapahtumien kysynnän kasvun voidaan katsoa perustuvan esimerkiksi kuluttajien vapaa-ajan lisääntymiseen (Timonen, 2005). Aiheen ajankohtaisuutta lisää se, että Oulun kaupunki tuli valituksi vuoden 2026 Euroopan kulttuuripääkaupungiksi. Tässä tutkielmassa Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeita tutkitaan pääasiassa niiden aluetaloudellisten vaikutusten näkökulmasta.

Tutkielman tutkimuskysymykset ovat:

- Millaisia aluetaloudellisia vaikutuksia Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeilla on?
- Mihin Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeiden suosion kasvu perustuu?

Tutkielman toisen luvun tarkoituksena on selkeyttää tutkielman aihetta. Luvussa selvitetään, mitä Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeet tarkalleen ottaen ovat. Luvussa tarkastellaan syitä, miksi Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminta on perustettu ja kuinka toiminta on kehittynyt. Tämän lisäksi käsitellään lyhyesti kulttuuripääkaupunkihankkeiden organisointia sekä niiden rahoituslähteitä. Luvussa perehdytään myös Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan tavoitteisiin. Euroopan komissio on asettanut jokaiselle kulttuuripääkaupunkihankkeelle yhteiset tavoitteet.

Yhteisten tavoitteiden lisäksi yksittäisen kulttuuripääkaupunkihankkeen tavoitteita ja lähtökohtia tarkastellaan Oulu2026 -esimerkin avulla.

Kolmannessa luvussa käydään läpi tapahtumateollisuutta kokonaisuutena. Luvun tavoitteena on hahmottaa tapahtumien aluetaloudellisia vaikutuksia yleisellä tasolla sekä tarkemmin Euroopan kulttuuripääkaupunki hankkeiden vaikutuksia. Luvun tavoitteena on myös selvittää tapahtuma- sekä kulttuurialan kehitystä ja tämänhetkistä tilannetta. Tapahtumateollisuuden käsittely aloitetaan selventämällä tapahtuma -termin määritelmä. Tapahtumien aiheuttamia aluetaloudellisia vaikutuksia tarkastellaan kerrannaisvaikutusten näkökulmasta perehtyen erityisesti suurten tapahtumien kuten olympialaisten aluetaloudellisiin vaikutuksiin. Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeiden vaikutuksiin perehdytään omassa alaluvussaan. Luvun lopuksi käsitellään tapahtumateollisuuden kehitystä esimerkiksi kysynnän, liikevaihdon ja kannattavuuden näkökulmasta. Tämän avulla pyritään selvittämään kulttuuritapahtumien suosioon vaikuttavia tekijöitä.

Tutkielman neljännessä luvussa tarkastellaan lähemmin kolmea esimerkkiä Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeista. Luvun tavoitteena on tarkastella eroavaisuuksia ja yhdenkaltaisuuksia sijainneiltaan sekä kulttuureiltaan hyvin erilaisten kaupunkien kulttuuripääkaupunkivuosien välillä. Tavoitteena on myös selkeyttää, kuinka kulttuuripääkaupunkihanke toimii käytännön tasolla ja millaisia toimia eri kaupungit ovat tehneet onnistuakseen kulttuuripääkaupunkihankkeessaan. Tarkasteltavina kohteina tässä tutkielmassa ovat Turku 2011- , Salamanca 2002- sekä Liverpool 2008 -kulttuuripääkaupunkihankkeet.

2 EUROOPAN KULTTUURIPÄÄKAUPUNKIOHJELMA JA SEN TAVOITTEET

Euroopan kulttuuripääkaupunki (ECOC) on vuodesta 1985 lähtien toiminut EU:n Luova Eurooppa-ohjelman rahoittama tapahtuma, jonka avulla pyritään korostamaan Euroopan moninaista kulttuuria, lisäämään kulttuurivaihtoa Euroopan sisällä sekä vahvistamaan kansalaisten yhteenkuuluvuuden tunnetta samaan kulttuurialueeseen kuulumiseen liittyen. Kulttuuripääkaupunkihankkeiden tähtäimenä on myös tuoda esille kulttuurin roolia kaupunkien kehittämisessä. (Euroopan kulttuuripääkaupungit, 2022.)

Gomesin ja Librero-Canon (2018) mukaan Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeiden organisointi tapahtui ennen yleensä paikallisen hallinnon toimesta, mutta vuodesta 1995 lähtien kulttuuripääkaupunkihankkeiden johtoon on yleensä luotu sille oma itsenäinen järjestönsä. Nämä järjestöt toimivat yleensä joko säätiön tai voittoa tavoittelemattoman yrityksen muodossa. Tämän avulla on pyritty välttämään poliittisia vaikutuksia kulttuuripääkaupunkivuoden järjestämisessä. Tällaisia vaikutusta voi olla esimerkiksi kulttuuripääkaupunkivuoden hyödyntäminen poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kulttuuripääkaupunkihankkeilla on useita erilaisia rahoituslähteitä. Suurin osa rahoituksesta, keskimäärin noin 37 %, on yleensä lähtöisin maan hallitukselta. Toiseksi suurin osa rahoituksesta, keskimäärin noin 34 %, saadaan kaupungilta tai sen alueen hallitukselta. Loput rahoituksesta on yleensä peräisin yksityisiltä rahoittajilta. Myös Euroopan komission antama tuki rahoittaa osan kulttuuripääkaupungin budjetista. Tämä tuki on kuitenkin yleensä suhteellisen pieni. Eri Euroopan kulttuuripääkaupunkien budjetit voivat erota suuresti toisistaan. Tämä johtuu esimerkiksi kaupunkien eroista koossa, luonteesta sekä eroista itse hankkeen suuruudessa. (Gomes & Librero-Cano, 2018.)

Euroopan komission määrittelemiä (Euroopan komissio, 2014) tavoitteita Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnalle on nähtävissä taulukossa 1. Taulukossa esitetään toiminnan yleiset tavoitteet, erityiset tavoitteet sekä toiminnalliset tavoitteet

hierarkkisessa mallissa. Toiminnan yleiset tavoitteet voidaan jakaa kahteen osaan. Ensimmäiseen osaan kuuluu Euroopan kulttuurien monimuotoisuuden suojeleminen ja edistäminen sekä niiden yhteisten piirteiden korostaminen. Tämän lisäksi pyritään vahvistamaan kansalaisten yhteiseen kulttuurialueeseen kuulumisen tunnetta. Toiminnan yleisten tavoitteiden toiseen osaan kuuluu kulttuurin vaikutuksen lisääminen kaupunkien pitkän aikavälin kehitystoiminnassa. Euroopan komissio on päätöksessään nimennyt neljä erityistä tavoitetta. Erityisiä tavoitteita ovat kaupunkien kulttuuritarjonnan parantaminen, kulttuuritarjonnan saanti- ja osallistumismahdollisuuksien laajentaminen, kulttuurialan valmiuksien ja sen yhteyksien vahvistaminen sekä kaupunkien kansainvälisen profiilin kohottaminen. Toiminnallisiin tavoitteisiinsa komissio on listannut yhdeksän eri tavoitetta. Näihin tavoitteisiin kuuluu esimerkiksi korkealaatuisten kulttuuriohjelmien edistäminen, vahvan eurooppalaisen ulottuvuuden ja valtioiden välisen yhteistyön varmistaminen sekä kaupungin ja sen kulttuuriohjelman markkinoiminen.

Taulukko 1: Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan tavoitehierarkia (mukaien Euroopan komissio, 2014)

Yleiset tavoitteet								
Suojellaan ja edistetään Euroopan kulttuurien monimuotoisuutta ja korostetaan niiden yhteisiä piirteitä sekä vahvistetaan kansalaisten tunnetta kuulumisesta yhteiseen kulttuurialueeseen (GO1) ja edistetään kulttuurin panosta kaupunkien pitkän aikavälin kehitykseen (GO2)								
Erityiset tavoitteet (SO)								
SO1: Vahvistetaan kaupunkien kulttuuritarjonnan valikoimaa, monimuotoisuutta ja eurooppalaista ulottuvuutta, myös valtioiden rajat ylittävän yhteistyön avulla			SO2: Laajennetaan kulttuuritarjonnan saanti- ja osallistumismahdollisuuksia			SO3: Vahvistetaan kulttuurialan valmiuksia ja sen yhteyksiä muihin aloihin		SO4: Kohotetaan kaupunkien kansainvälistä profiilia kulttuurin kautta
Toiminnalliset tavoitteet								
Edistetään kattavia ja taiteellisesti korkealaatuisia kulttuuriohjelmia	Varmistetaan vahva eurooppalainen ulottuvuus ja valtioiden välinen yhteistyö	Osallistetaan laaja joukko kansalaisia ja sidosryhmiä kulttuuriohjelmaan	Luodaan laajalle joukolle kansalaisia uusia tilaisuuksia osallistua kulttuuri- ja tapahtumiin	Parannetaan kulttuuri- ja infrastruktuuria	Kehitetään kulttuurialan osaamista, valmiuksia ja hallintoa	Edistetään kumppanuuksia ja yhteistyötä muiden alojen kanssa	Markkinoidaan kaupunkia ja sen kulttuuri-ohjelmaa	Parannetaan asukkaiden kansainvälistä näköalaa

Euroopan kulttuuripääkaupunkiohjelma on kasvanut perustamisestaan merkittävästi. Siitä on muodostunut hyvin kysytty hanke eurooppalaisten kaupunkien keskuudessa. Hankkeen avulla kaupungit pyrkivät asemoimaan itseään kulttuurin ja luovuuden keskuksiksi Euroopassa. Viime aikoina ehdokkuushakemusten määrässä on ollut jyrkkää nousua. Esimerkiksi kilpailussa vuoden 2016 Euroopan kulttuuripääkaupungiksi kilpailuprosessiin osallistui 16 Espanjan ja 11 Puolan kaupunkia. Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeeseen oli valittu vuoteen 2020 mennessä jo 60 kaupunkia. (Garcia & Cox, 2013.) Kulttuuripääkaupunkiohjelman suosion kasvua voidaan perustella kulttuuritapahtumien kysynnän kasvulla. Tätä kysynnän kasvua käsitellään tutkielman alaluvussa 3.3.

Ajankohtaisena esimerkkinä Euroopan kulttuuripääkaupunkiohjelmaan liittymisestä sekä yksittäisen kulttuuripääkaupungin tavoitteista voidaan tarkastella Oulun kaupunkia. Oulun kaupunki haki Euroopan kulttuuripääkaupungiksi vuonna 2017 tehdyn päätöksen mukaisesti ja tuli vuonna 2021 valituksi vuoden 2026 Euroopan

kulttuuripääkaupungiksi. Hankkeeseen ryhtymistä perustellaan tulevaisuuden haasteiden kautta. Oulun kaupunki näkee, että kaupunki tulee lähitulevaisuudessa kohtaamaan haasteita ikärakenteessa, syntyvyudessa sekä nuorison työttömyydessä. Oulu on asettanut päätavoitteekseen luoda ja vetää puoleensa uutta kulttuuria, hyvinvointia sekä elinvoimaa Ouluun sekä sitä ympäröiville lähialueille. Projektin avulla pyritään lisäämään Ouluun ja sen lähialueille suuntaavien vierailijoiden lukumäärää, minkä avulla halutaan aktivoida kaupungin taloutta sekä kaupunkikuvaa. Hankkeen avulla tavoitellaan myös uusien työpaikkojen sekä kulttuuritapahtumiin osallistumisen kasvua. Oulu2026 -projekti tähtää parantamaan Oulun ja pohjoisten alueiden julkiskuvaa. Projektin avulla halutaan parantaa alueen tunnettavuutta ja luoda uusia kumppanuussuhteita. (Oulu2026, 2022.)

3 TAPAHTUMATEOLLISUUS

3.1 Tapahtumat ja niiden vaikutukset

”Tapahtuma on aikaan ja tilaan sidottu suunniteltu ja tavoitteellinen tilaisuus, joka on suunnattu joillekulle, joiden arkirutiinien ulkopuolella tapahtuma on. Tapahtuma voi olla kertaluonteinen tai toistuva, ja se voi tapahtua joko fyysisessä tai virtuaalisessa tilassa.” (Wirén, Westerholm & Liikamaa, 2020.)

Tapahtumateollisuus ry:n mukaan tapahtumien vaikutuksia voidaan tarkastella kolmella eri tasolla. Nämä tasot ovat: suorat vaikutukset, toissijaiset vaikutukset sekä ulkokehän vaikutukset. Suorat vaikutukset ovat tapahtuman tuottamisen aiheuttamaan liiketoimintaan liittyvät vaikutukset. Tätä liiketoimintaa kutsutaan tapahtumateollisuudeksi. Tapahtumateollisuus on tapahtumien järjestämiseen liittyvää ammattimaista ja elinkeinotoimintaa, josta syntyy liikevaihtoa, esimerkiksi tapahtuman sisäinen pitopalvelu ja tapahtuman tilojen vuokraaminen. Tapahtuman toissijaiset vaikutukset esiintyvät liiketoiminnassa, joka on suoraan kytköksissä tapahtumatuotantoon, mutta eivät ole sen koordinoimia. Tällaista ovat esimerkiksi majoitus-, ravintola- sekä kuljetuspalvelut, joita tapahtumaan osallistuva henkilö hyödyntää. Ulkokehän vaikutukset ovat liiketoimintaa, joka ei liity suoraan itse tapahtumaan, mutta on kuitenkin tapahtumatilanteen synnyttämä. Tällainen vaikutus voi olla melkein mitä tahansa tapahtumaosallistujan kulutuskäyttäytymistä tapahtuman lähialueilla. (Wirén, Westerholm & Liikamaa, 2020.)

Tapahtumiin liittyvät kuluttajien välittömästi aiheuttamien vaikutusten lisäksi välittömät vaikutukset eli kerrannaisvaikutukset. Tapahtumaan liittyviä kerrannaisvaikutuksia syntyy, kun tapahtuman alueelle aiheuttama kysynnän kasvu laukaisee ketjureaktion, jossa yritykset pyrkivät vastaamaan lisääntyneeseen kysyntään ja näin vaativat tavaroita ja palveluita muilta toimialoilta. Näitä tavaroita ja palveluita tarjoavat yritykset jälleen tarvitsevat aikaisempaa enemmän välituotteita muilta yrityksiltä. Näin alueelle syntyy kerrannaisvaikutusten toimesta kuluttajan alkuperäistä ostotapahtumaa suurempia aluetaloudellisia vaikutuksia. Mitä kauemmas tuotantoketjussa edetään, sitä suurempi osa näistä taloudellisista vaikutuksista päättyy

alkuperäisen alueen ulkopuolelle. Tapahtumapaikkakunnan kerrannaisvaikutukset ovat suuremmat, jos rahankäyttö kohdistuu paikallisiin tuotantoyksiköihin. Myös paikallisten alihankkijoiden käyttö kasvattaa kerrannaisvaikutusten määrää. (Vahlo & Ruoppila, 2013.)

Vahlon ja Ruoppilan artikkelin (2013) mukaan myös johdetut vaikutukset tulee ottaa huomioon tapahtuman vaikutuksia analysoidessa. Johdettu vaikutus syntyy, kun kysynnän kasvu johtaa uusien työpaikkojen luomiseen. Tämä työpaikkojen luominen lisää alueen palkkatuloja ja tätä kautta uutta lisäkysyntää, kun kotitaloudet kuluttavat kasvaneita palkkatuloja.

Tapahtumien vaikutuksia on hyvä lähteä avaamaan suurten tapahtumien vaikutusten kautta. Yksi tällainen esimerkki on olympialaiset. Tutkittaessa suur tapahtumien, kuten olympialaisten taloudellisia vaikutuksia, tulee tutkimus suorittaa laajapohjaisesta näkökulmasta. Tällöin tulee ottaa huomioon tapahtuman järjestyskaupungin tai alueen lisäksi koko maahan kohdistuvat vaikutukset. (Scandizzo & Pierleoni, 2018.) Esimerkiksi vuonna 2005 suoritettussa etukäteen tehdyssä ns. ex ante tutkimuksessa Lontoon vuoden 2012 Olympialaisista voidaan nähdä selkeitä taloudellisia vaikutuksia koko Iso-Britannian laajuudella. Kaikkein vahvimmin nämä vaikutukset näkyvät Lontoossa ja sen lähialueilla. (Blake, 2005.) Ex-ante tutkimuksen yleinen ongelma on, että tehdyt arviot ovat olleet liian suuria (Scandizzo & Pierleoni, 2018). Olympialaisista on tehty tutkimusta myös tapahtumien jälkeen. Tällaisia tutkimuksia kutsutaan ex-post tutkimuksiksi. Scandizzon ja Pierleonin mukaan ex-post tutkimuksessa tärkeää on tehdä oikeanlainen arvio siitä millainen tilanne olisi ollut, jos tapahtumaa ei olisi järjestetty. Tehdyissä ex-post tutkimuksissa on havaittu selkeitä olympialaisten järjestämisestä johtuvia taloudellisia vaikutuksia. Esimerkiksi Soulin olympialaisista vuonna 1988 seuranneita turismiin liittyviä tuloja oli arvioitu noin 1,3 miljardin dollarin arvosta. Molempien tutkimusmenetelmien heikkoutena on ollut se, että molemmissa on ollut taipumus keskittyä pelkästään konkreettisiin vaikutuksiin, kuten kulutuksen sekä työllisyyden kasvuun.

3.2 Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeen vaikutukset

Kaupungit kohtaavat nykyään kaksi vaihtoehtoa, kuinka kohdata tulevaisuuden muutoksia. Näistä vaihtoehtoista ensimmäinen on vastustaa muutosta ja pysyä muuttumattomana. Toinen vaihtoehtoista on kohdata maailmanlaajuisten muutosten nopeuden luomat haasteet, jolloin kaupungit pyrkivät keskittymään sisäisiin vahvuuksiinsa, kuten historiaan, alueisiin, luovuuteen sekä lahjakkuuteen säilyttääkseen kilpailukykyänsä. Globalisoitumisen paineet, kuin myös taloudellisen muutoksen aiheuttamat ongelmat ja tarve luoda uutta kaupunki-identiteettiä, ovat johtaneet siihen, että kaupungit pyrkivät yhä enemmän hyödyntämään kulttuurillista pääomaansa sekä resurssejaan erottautuakseen ja luodakseen taloudellista, sosiaalista sekä kulttuurillista menestystä. (Richards, 2010, s.2.)

Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeen kotisivujen (2022) mukaan aikaisempi kokemus on näyttänyt, että tapahtumasta voi olla paljon hyötyä kaupunkien ja niiden kulttuurien elvyttämiseksi, kansainvälisen profiilin kasvattamiseksi, julkiskuvan parantamiseksi omien asukkaiden näkökulmasta sekä turismin lisäämiseksi. Näistä hankkeista on tehty useita analyysejä, joista nähdään, että hankkeilla on kyetty saavuttamaan Richardsin (2010, s.2) mainitsemaa taloudellista, sosiaalista sekä kulttuurillista menestystä. Kulttuuripääkaupunkihankkeella on ollut merkittävä vaikutus turismiin. Tämä vaikutus on nähtävissä välittömästi kulttuuripääkaupunkihankkeen aikana. Tämän lisäksi turismin kasvu näkyy myös lyhyellä ja keskipitkällä ajalla kulttuuripääkaupunkihankkeen jälkeen. Tällä turismin kasvulla voi olla huomattavia vaikutuksia kaupungin taloudelle. (Garcia & Cox, 2013.) Esimerkiksi Košicen kaupunki vuoden 2013 Euroopan kulttuuripääkaupunkina onnistui lisäämään turismia noin 30 % vuoteen 2009 verrattuna. Tämän lisäksi kaupunki onnistui kehittämään suuren määrän uusia projekteja ja tapahtumia (McAteer, Rampton, France, Tajtáková & Lehouelleur, 2015).

Euroopan kulttuuripääkaupunkihanke tulisi Richardsin (2010, s. 387) mukaan nähdä ainoastaan yhtenä osana laajempaa kehityksen ja uudistuksen prosessia. Tätä ajatustapaa käyttäneet kaupungit ovat olleet kaikkein menestyksekkäimpiä kulttuuripääkaupunkihankkeensa vaikutusten säilyttämisessä pidemmälläkin ajalla.

Tällaisista kaupungeista yhtenä parhaimmista esimerkeistä toimii Glasgow. Glasgow'ssa vuonna 1990 Euroopan kulttuuripääkaupunkiohjelma oli vain yksi osatekijä heidän laajemmassa kaupungin uudelleenkehitysohjelmassaan, joka oli aloitettu jo 1980 vuosikymmenen alkupuolella. Kulttuuripääkaupunkihankkeen ohessa Glasgow kehitti infrastruktuuriaan monin tavoin useiden eri projektien avulla sekä tehosti kulttuuripääkaupunkihankkeen luomia vaikutuksia myöhempien tapahtumien avulla. Glasgow'n ulkomaanmarkkinoiden liikenteessä oli 50 %:n kasvu vuosien 1989 ja 1990 välillä. Ulkomaanturismi oli vielä vuonna 1991 31 % korkeampi kuin vuonna 1989. Vuonna 1992 Glasgow'n ulkomaanturismi palasi takaisin vuoden 1990 tasolle, jolloin se oli 25 % muuta Skotlantia edellä. Turismin kasvun lisäksi Glasgow'n kulttuuripääkaupunkivuodesta raportoitiin 10,3–14,1 miljoonan arvoinen positiivinen nettotulos. Kulttuuripääkaupunkihankkeen aiheuttaman työllisyysvaikutuksen arvioitiin olleen 5350–5580 henkilötyövuotta. (DCMS, 2002.)

Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeen taloudellisista vaikutuksista kaikkein näkyvimpänä voidaan pitää turismin kasvua, josta on olemassa useita esimerkkejä erittäin positiivisista lyhyen aikavälin vaikutuksista. Kulttuuripääkaupunkihankkeiden aiheuttamasta pitkäaikaisesta turismin kasvusta löytyy vaihtelevia tuloksia. Kaupungit, jotka ovat onnistuneet luomaan kulttuuripääkaupunkivuoden lisääntyneestä turismista kestäviä vaikutuksia, ovat sellaisia, jotka ovat luoneet markkinointi- ja tapahtumastrategioita kulttuuripääkaupunkivuoden jälkeisellekin ajalle. Tällaisia hankkeita ovat olleet esimerkiksi Kööpenhamina 1996 ja Cork 2005. (Garcia & Cox, 2013.)

Kulttuuripääkaupunkihankkeista ja niiden vaikutuksista tehdyn tutkimuksen määrä on kasvanut Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan kehittyessä. Euroopan unionin komissiokin on pitänyt hankkeeseen liittyvää tutkimusta ja sen kehittämistä tärkeänä. Tästä syystä vuodesta 2007 alkaen jokaisesta kulttuuripääkaupunkihankkeesta on suoritettu arviointi ulkopuolisen ja puolueettoman tahon toimesta. Tätä aikaisemmin arviointien tuloksia suoritettiin yhteisraporttien muodossa. (Vahlo & Ruoppila, 2013.) Euroopan komissio teki arviointitapaan muutoksen vuonna 2014 antamassa päätöksessään (Euroopan komissio, 2014). Päätöksen mukaan vuodesta 2022 vuoteen 2033 asti jokaisen Euroopan kulttuuripääkaupungin tulee itse vastata

kulttuuripääkaupunkivuotensa arvioinnista. Eri kaupunkien arviointien yhdenmukainen lähestymistapa varmistetaan komission määrittelemien suuntaviivojen sekä indikaattoreiden avulla. Komission antamien yhteisten indikaattoreiden lisäksi kaupunkien tulisi määritellä itsellensä mahdollisia omaan tilanteeseensa sopivia lisäindikaattoreita.

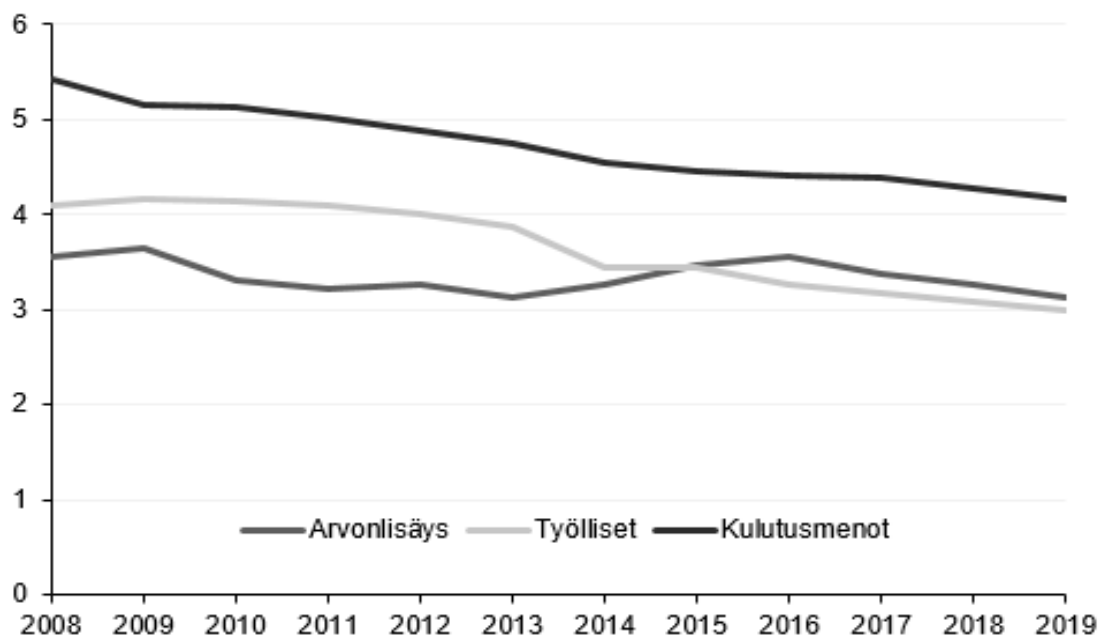
Tämä uusi velvoite auttaa Komission (2014) mukaan kulttuuripääkaupunkeja parantamaan kulttuuripääkaupunkivuotensa toteutusta paikallisella tasolla. Uutta Euroopan komission velvoitetta on perusteltu siten, että kaupungit joutuvat suunnittelemaan arviointiansa sekä käyttämiään arviointityökaluja jo hyvissä ajoin etukäteen. Tämä taas auttaa kaupunkia potentiaalisesti tunnistamaan heikkouksiaan sekä vahvuuksiaan suhteessa tavoitteisiinsa. Näin kaupunki voi asettaa itsellensä selkeät välitavoitteet päätavoitteidensa sekä hyvän lopputuloksen saavuttamiseksi. Euroopan tasolla arvioinnit antavat kuvan siitä, kuinka yksittäiset kaupungit ovat edistäneet toimintaansa tavoitteidensa saavuttamiseksi sekä ovatko kaupungit päässeet tavoitteisiinsa. Tämä auttaa kehittämään Euroopan kulttuuripääkaupunkihanketta kokonaisuutena. Jo ennen Euroopan komission antamaa arviointivelvoitetta, monet kaupungit olivat itsenäisesti laatineet arviointeja hankkeidensa vaikutuksista sekä toteutuksesta. Tällaisista raporteista esimerkkeinä Glasgow (1990) sekä Liverpool (2008). (Vahlo & Ruoppila, 2013.)

Kulttuuripääkaupunkihankkeen suosion lisääntymisestä ja tiettyjen tapausten menestystarinoista huolimatta todisteet positiivisista vaikutuksista ovat olleet riittämättömät. Silloinkin kun todisteita menestyksestä on olemassa, ne ovat usein rajattu pelkästään itse kulttuuripääkaupunkivuodelle ja heti sen jälkeiselle ajalle. Yli kolmen vuoden jälkeiseltä ajalta kulttuuripääkaupunkivuoden jälkeen tehtyä tutkimusta on hyvin vähän. Vaikutuksia keskipitkältä sekä pitkältä ajalta kulttuuripääkaupunkivuoden jälkeen oli tutkittu vuoteen 2013 mennessä erittäin vähän. (Garcia & Cox, 2013.) Aikaisemmin mainittua Euroopan komission (2014) asettamaa arviointivelvoitetta pyritään käyttämään myös tämän ongelman yhtenä ratkaisukeinona.

3.3 Tapahtumateollisuuden kehitys

Tapahtumateollisuus ry:n 2021 syyskuussa suorittaman jäsenkyselyn (Tapahtumateollisuus ry, 2021) perusteella tapahtumien kysyntä on kasvussa. Kyselyyn vastasi 37 % yhdistyksen jäsenyrityksistä eli yhteensä 90 yritystä. Kyselyyn vastanneista 63 % oli sitä mieltä, että lyhyellä aikavälillä (seuraavat 3 kuukautta) kysyntä oli jossain määrin kasvussa. Vastanneista 11 % kertoi kysynnän kasvun olevan huomattavassa kasvussa ja 8 % ajatteli kysynnän vähentyvän. Kyselyssä selvitettiin myös jäsenyrityksen näkemyksiä pidemmän ajan kysyntään (vuosi 2022). Kyselyyn vastanneista 39 % uskoi, että kysyntä on jossain määrin kasvussa ja 19 % näki kysynnässä olevan huomattavaa kasvua. Pelkästään 4 % kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, että kysyntä olisi vähenemässä pitkällä aikavälillä.

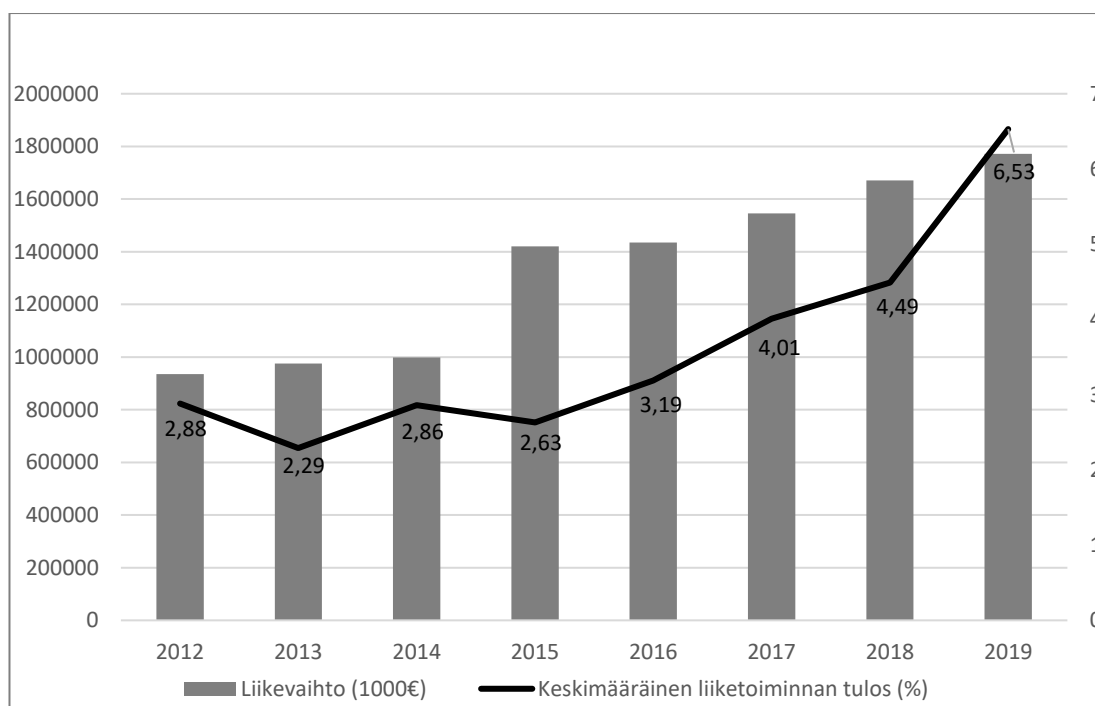
Tarkastellessamme kulttuuritoimialojen prosenttiosuutta Suomen kansantaloudesta koronapandemiaa edeltävällä aikajaksolla (Kuvio 1) voimme huomata, että kulttuurin osuus bruttokansantuotteesta oli ollut laskeva jo useana vuotena peräkkäin.

Kuvio 1: Kulttuuritoimialojen prosenttiosuus kansantaloudesta 2008–2019 (Tilastokeskus, 2021)

Kulttuurin arvonlisäyksessä oli kuitenkin selkeitä eroavaisuuksia eri toimialojen välillä. Esimerkiksi huvipuistojen, pelien sekä muun viihteen ja virkistyneen aloilla oli

selkeää useiden vuosien jatkuvaa laskua, mutta esimerkiksi konsertti-, taiteilija- ja näyttämötoiminnassa sekä kulttuuritapahtumien järjestämisessä ja siihen liittyvässä toiminnassa oli nähtävissä kasvua. (Tilastokeskus, 2021.) ETLA:n julkaisemassa raportissa (Ali-Yrkkö & Pajarinen, 2021) tutkittiin viihdealan sekä eräiden muiden palvelualueiden liikevaihdon kehitystä välillä 2015–2020. Raportista voimme huomata, että alojen liikevaihdon kehitys oli positiivista vuoteen 2019 saakka. Myös Tapahtumateollisuus ry:n julkaisemassa toimialaraportista (Wirén, Westerholm & Liikamaa, 2020) voimme nähdä, että tapahtumateollisuuden liikevaihto miltei kaksinkertaistui välillä 2012–2019. Myös alan kannattavuus oli selkeässä kasvussa ennen koronapandemian alkua. Tätä tapahtumateollisuuden liikevaihdon sekä kannattavuuden kehitystä on havainnollistettu Tapahtumateollisuus ry:n toimialaraportista saadussa kuviossa (Kuvio 2). Tämä antaa meille kuvan tapahtumateollisuuden yleisestä kehityksestä sekä kannattavuudesta ennen pandemian aiheuttamaa poikkeustilannetta.

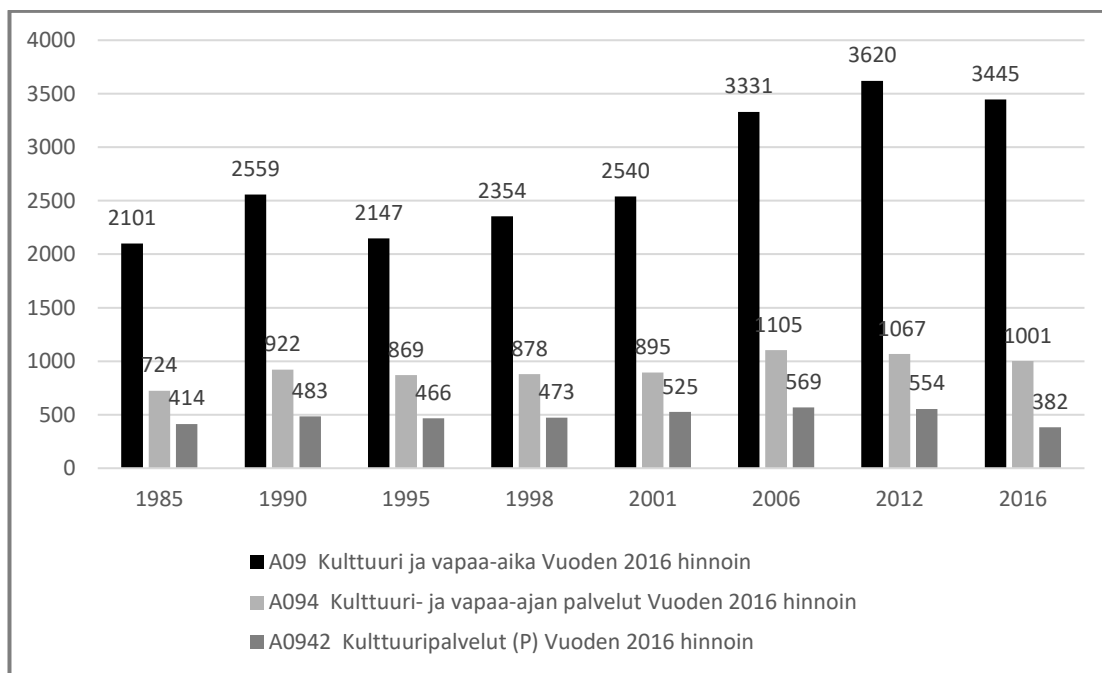

Kuvio 2: Tapahtumateollisuuden liikevaihto ja keskimääräinen liiketoiminnan tulos 2012–2019 (mukaien Wirén, Westerholm & Liikamaa, 2020)

Ihmisten vapaa-ajan määrä on Päivi Timosen artikkelin (2005) mukaan kasvanut työajan vähentymisen sekä eliniän kasvun seuraksensa. Artikkelista voidaan myös nähdä, että kulttuuri ja vapaa-aika kulutusmenoryhmän kulutuksessa on ollut selkeää

kasvua vuodesta 1985 vuosiin 2001–2002. Samoja tilastoja tarkastellessa Tilastokeskuksen sivuilta (2022) saadussa kuviossa (Kuvio 3) saadaan selville, että kulttuurin ja vapaa-ajan kulutuksessa on esiintynyt tasaista kasvua vuoteen 2012 saakka. Vuonna 2016 kulutus oli tästä hieman laskenut.

Kuvio 3: Kulttuuri ja vapaa-aika kulutusmenot (mukaillen Tilastokeskus, 2022)

Tapahtumateollisuus oli vuonna 2020 yksi niistä aloista, joihin koronaviruksen aiheuttama pandemia vaikutti kaikkein eniten maailmanlaajuisella tasolla. Pandemian takia asetetut rajoitukset johtivat siihen, että tapahtumia jouduttiin perumaan eikä niitä kyetty järjestämään paikan päällä. (Radygina & Oshkordina, 2021.) Pandemiarajoitusten vähentyessä sekä kokonaan poistuttua, tapahtumateollisuudessa on lähtenyt taas tapahtumaan positiivista edistystä.

4 AIKAISEMMAT KULTTUURIPÄÄKAUPUNKIHANKKEET

4.1 Turku, Suomi

Turku aloitti Euroopan kulttuuripääkaupunkiprojektinsa valmistelemisen vuonna 2001. Turun Euroopan kulttuuripääkaupunkihanketta ei voida tarkastella pelkästään kulttuuripääkaupunkivuoden 2011 perusteella. Kaupungin kulttuuripääkaupunkihankkeeseen tulee sisältää sen koko kymmenen vuoden pituinen valmisteluprosessi sekä vuoden 2011 aikainen ja jälkeinen vaikutusten arviointi sekä seurantaprosessi. Turku on ensimmäinen Euroopan kulttuuripääkaupunki, joka toteutti tieteellisen arviointinsa kaksivaiheisena prosessina sekä lyhyen että pitkän aikavälin vaikutusten tutkimiseksi. Arvioinnin kaksivaiheisuutta on perusteltu niiden luonteen erilaisuudella. Toisen vaiheen luonne on enemmän vaikutusten seurantaluonteinen ja siinä käsitellään enemmän kulttuuripääkaupunkivuoden pitkäaikaisia vaikutuksia. Turun kulttuuripääkaupunkihankkeen päätavoitteet muodostuivat vuosien 2005–2006 maakunnallisen strategiaproessin kautta. Tässä prosessissa tuhannet erilaiset toimijat osallistuivat visiointiin ja lopulta prosessista saadusta aineistosta luotiin hankkeen päätavoitteet. Päätavoitteiksi nimettiin hyvinvointi, luova talous sekä kansainvälistyminen. Turun kulttuuripääkaupunkihankkeeseen kuului kulttuurin hyödyntäminen kaupunkikehityksen välineenä, mutta toisin kuin Helsinki vuonna 2000 sekä Liverpool vuonna 2008, Turku ei nähnyt kulttuuripääkaupunkihanketta ongelmanratkaisun työkaluna. Yksi Turun strategisista linjauksista oli sisältää tiedettä ja tutkimusta osaksi kulttuuripääkaupunkiprosessiaan. (Vahlo & Ruoppila, 2013.)

Turku lähti Vahlon ja Ruoppilan artikkelin (2013) mukaan arvioimaan Euroopan kulttuuripääkaupunkivuottansa kolmen keskeisen teeman kautta. Nämä teemat olivat ”kulttuuripääkaupunki prosessina”, joka käsitteli hankkeen prosessia, ”keiden kulttuuripääkaupunki”, joka lähestyi hanketta osallistumisen näkökulmasta sekä ”kulttuuripääkaupungin jälki”, joka pyrki selvittämään hankkeen pitkäkestoisia vaikutuksia. Teemat sisältävät keskenään monia yhteisiä piirteitä.

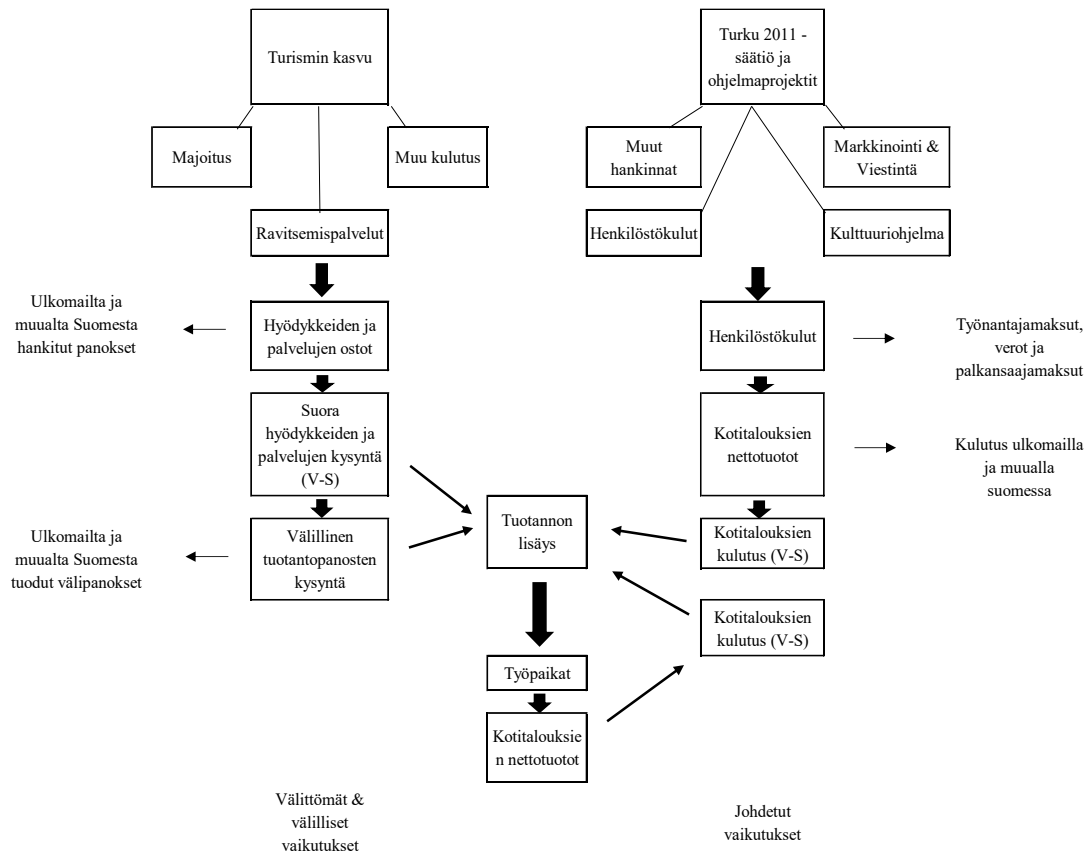
Turku 2011 -säätöön ja kulttuuriohjelmaprojektin menot koostuivat pääosin kulttuuriohjelman vaativista kustannuksista. Kulttuuriohjelman osuus kaikista

menoista oli noin 64,8 %. Toiseksi suurimmat menoerät olivat markkinointi (noin 15,6 %) sekä henkilöstö (noin 11,1 %). Turku 2011 -kulttuuripääkaupunkivuoden rahoitus koostui suurimmalta osin Turun kaupungilta sekä ministeriöiltä saaduista varoista. Turun kaupungin osuus oli noin 32,1 % ja ministeriöiden osuus oli noin 31,3 %. Muiden rahoituslähteiden osuudet olivat selkeästi pienempiä. (Vahlo & Ruoppila, 2013.)

Turun kulttuuripääkaupunkivuoden taloudellisia vaikutuksia on analysoitu Vahlon ja Ruoppilan artikkelissa (2013) Turun ja Varsinais-Suomen alueelle kohdistuvien aluetaloudellisten vaikutusten näkökulmasta. Taloudelliset vaikutukset jaettiin artikkelissa kvantitatiiviseen ja kvalitatiiviseen osioon. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa hyödynnettiin panos-tuotosmallia. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena oli vastata kysymyksiin, joihin panos-tuotosmallin avulla ei kyetty vastaamaan. Panos-tuotosmallia käsitellään tarkemmin tutkielman seuraavassa alaluvussa.

Turku 2011 -projektin talouden vaikutuskanavia on havainnollistettu Vahlon ja Ruoppilan artikkelissa (2013) kuvion (kuvio 4) avulla. Kuvioista voidaan nähdä hyvin, kuinka Turun kulttuuripääkaupunkivuoden aluetaloudelliset vaikutukset syntyivät. Taloudellisten vaikutusten lähtöpisteinä kulttuuripääkaupunkivuodelle toimivat turismin kasvu ja sen luoma lisäkulutus sekä Turku2011 -säätio ja ohjelmaprojektien synnyttämät investoinnit. Kuvioista voidaan nähdä myös, kuinka osa taloudellisista vaikutuksista vuotaa kulttuuripääkaupunkialueen ulkopuolelle esimerkiksi muualta hankittujen panosten, verotuksen sekä Varsinais-Suomen ulkopuolella tapahtuvan kulutuksen muodossa. Kuten kuvioista nähdään, turismin myötä syntyy suoraa lisäkulutusta esimerkiksi majoitus- sekä ravitsemuspalveluita kohti. Tämä hyödykkeiden ja palveluiden oston lisääntyminen aiheuttaa kysynnän kasvua Varsinais-Suomen alueella, mikä johtaa siihen, että myös erilaisten välituotteiden kysyntä alueella kasvaa ja synnyttää näin kerrannaisvaikutuksia. Kuvioista voidaan myös havaita, että Turku 2011 -säätion ja ohjelmaprojektien luomat erilaiset hankinnat ja investoinnit johtavat siihen, että alueella palkataan lisää työvoimaa. Työllisyyden kasvu johtaa siihen, että kotitaloudet kuluttavat enemmän rahaa Varsinais-Suomen alueella ja näin lisäävät tuotannon tarvetta. Kasvaneen kulutuksen ja kysynnän

aiheuttama tuotannon lisäys, johtaa työllisyyden kasvuun, jotta tuotannon lisääntyneeseen tarpeeseen voitaisiin vastata. Tämä lisää kotitalouksien palkkatuloja sekä kulutusta alueella ja näin synnyttää alueelle johdettuja vaikutuksia.

Kuvio 4: Turun kulttuuripääkaupunkivuoden vaikutuskanavat Varsinais-Suomen talouteen. (mukaillen Vahlo & Ruoppila, 2013)

Vahlon ja Ruoppilan artikkelin (2013) mukaan Turun kulttuuripääkaupunkivuoden työllisyysvaikutus oli kokonaisuudessaan noin 3400 henkilötyövuotta. Tästä vaikutuksesta noin 2500 henkilötyövuotta eli noin 73,5 % syntyi lisääntyneen turismin ansiosta. Kokonaistyöllisyysvaikutuksesta 2200 henkilötyövuotta eli noin 64,7 % syntyi suorana vaikutuksena. Kerrannaisvaikutuksena ja johdettuna vaikutuksena syntyi yhteensä noin 1170 henkilötyövuotta eli noin 34,5 % kokonaistyöllisyysvaikutuksesta. Kerrannaisvaikutusten osuus oli johdettujen vaikutusten osuutta suurempi. Loput kokonaistyöllisyysvaikutuksesta syntyi Turku 2011 -säätöön omana suorana työllisyysvaikutuksena.

Turun kulttuuripääkaupunkivuoden kokonaistuotantovaikutukset Varsinais-Suomen alueella oli artikkelin (Vahlo & Ruoppila, 2013) mukaan noin 257 miljoonaa euroa. Tuotantovaikutuksista noin 197 miljoonaa eli noin 76,7 % syntyi turismin vaikutuksesta. Loput vaikutuksesta syntyi Turku 2011 -säätöön ja ohjelmaprojektien kautta. Tuotannon kasvusta noin 133 miljoonaa euroa eli noin 51,8 % syntyi suorana vaikutuksena. Kerrannaisvaikutusten ja johdettujen vaikutusten osuus kokonaistuotantovaikutuksesta oli noin 124 miljoonaa euroa eli noin 48,2 %. Johdettujen vaikutusten osuus oli tuotannon kasvun suhteen kerrannaisvaikutuksia suurempi.

Kvantitatiivisen tutkimuksen lisäksi Turun kulttuuripääkaupunkivuodelle tehtiin myös kvalitatiivista tutkimusta. Kvalitatiivisia vaikutuksia tutkittiin haastatteluiden avulla. Haastattelut suoritettiin kymmenelle eri sektoria edustavalle asiantuntijalle. Haastatteluiden perusteella voitiin sanoa, että Turun kaupunki-imago parani merkittävästi. Tämä vaikutus oli nähtävissä myös myönteisen uutisoinnin määrässä. Luovien alojen keskuudessa oli myös nähtävissä positiivisia vaikutuksia. Tällaisia vaikutuksia oli esimerkiksi eri kulttuurialojen tekemän yhteistyön lisääntyminen sekä selkeä kulttuurialojen kysynnän lisääntyminen. Vaikutukset näkyivät myös muussa elinkeinoelämässä varsinkin palvelutoiminnan keskuudessa. Haastateltavien mukaan vaikutukset olisivat voineet olla vahvempiakin, jos kulttuuripääkaupunkitoimintaa olisi kytketty enemmän muuhun elinkeinotoimintaan.

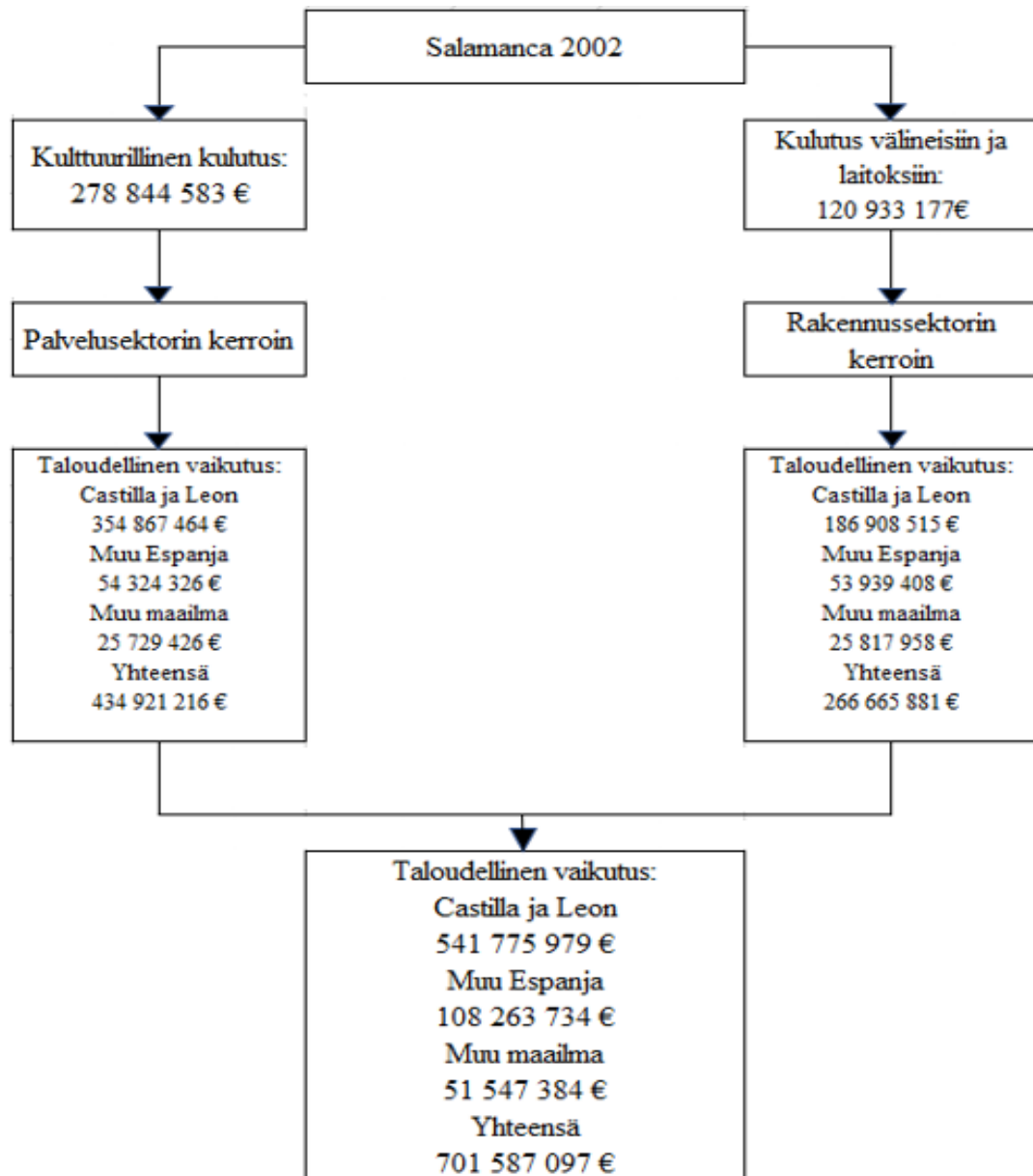
Turun kulttuuripääkaupunkivuoden tärkeimpänä sosiaalisena vaikutuksena voidaan pitää ihmisten hyvinvoinnin parantumista osallistumisen ja kulttuurillisen toiminnan seurauksena. Haastateltavien mukaan vaikutuksia oli nähtävissä myös kaupungin viihtyvyyden kasvuna sekä infrastruktuurin kehittymisenä. Vaikutuksia tutkittaessa on myös arvioitu, että kulttuuripääkaupunkivuodella olisi myös potentiaalisia pitkäaikaisvaikutuksia, joita voidaan realisoida erilaisten tulevaisuuden toimien avulla. Kulttuuripääkaupunkivuoden avulla on myös opittu uusia asioita, joita voidaan hyödyntää tulevaisuudessa kaupungin kehityksessä. (Vahlo & Ruoppila, 2013.)

4.2 Salamanca, Espanja

Salamancan vuoden 2002 Euroopan kulttuuripääkaupunkivuodesta tehdyssä tutkimuksessa (Herrero ym., 2006) tutkittiin panos-tuotosmallin avulla kyseisen kulttuuripääkaupunkihankkeen taloudellisia vaikutuksia. Panos-tuotosmalli on Herreron ym. (2006) mukaan taloudellisen tutkimuksen väline, jonka avulla voidaan selvittää alueen taloudellista rakennetta ja huomata siinä toimivien eri toimijoiden välisiä yhteyksiä. Tämä tehdään alueen kysynnän ja tarjonnan avulla. Panos-tuotosmallissa alueen yritykset jaetaan toimialoittain ja toimialojen välisten suhteiden selvittämiseksi luodaan panos-tuotostaulu. Panos-tuotostaulusta voidaan nähdä jokaisen toimialan tarvittavat panokset eli ostot eri toimialoilta. Tämän lisäksi Panos-tuotostaulusta voidaan nähdä toimialojen tuotot eli myynti eri toimialoille. Panos-tuotostaulun avulla voidaan laskea, jokaiselle toimialalle panoskertoimet. Panoskertoimet ilmaisevat kuinka paljon kullakin toimialalla tarvitaan kunkin toimialan tuotantoa yhden tuotosyksikön valmistukseen. Näin voidaan selvittää toimialan kysynnän kasvun välittömien vaikutusten lisäksi myös sen välilliset vaikutukset muihin toimialoihin. (Forssel, 1985, s. 8–31.) Alueellista panos-tuotosanalyysia tehdessä tulee kiinnittää huomiota myös väli- sekä lopputuotteiden tuotantoalueeseen (Forssel, 1985, s. 74).

Herreron ym. tutkimuksessa (2006) otettiin turismiin ja kulttuurilliseen toimintaan liittyvien vaikutusten lisäksi huomioon myös kulttuuripääkaupunkivuoden investoinnit välineisiin ja rakennuksiin. Kuten kuviosta 5 voidaan nähdä, Salamancan kulttuuripääkaupunkivuoteen liittyviä investointeja tehtiin noin 121 miljoonan euron arvosta uusiin välineisiin ja rakennuksiin. Näistä investoinneista julkinen sektori loi noin 46,6 miljoonaa euroa ja yksityinen sektori noin 74,4 miljoonaa euroa. Nämä investoinnit loivat arvioiden mukaan yhteensä noin 267 miljoonan euron arvoisen taloudellisen vaikutuksen, josta Castillan ja Leonin alueen osuus oli noin 187 miljoonaa euroa. Salamancan kulttuuripääkaupunkivuosi tuotti yhteensä noin 701 miljoonan euron taloudellisen vaikutuksen. Tästä vaikutuksesta noin 541 miljoonaa euroa eli noin 77 % kohdistui Castillan ja Leonin alueelle.

Herreron ym. tutkimuksen (2006) perusteella voidaan nähdä, että kulttuuripääkaupunkivuosi voi tuottaa huomattavia taloudellisia vaikutuksia kulttuuripääkaupungille ja sen lähialueille. Tutkimus osoittaa myös sen, että investoinneilla infrastruktuuriin ja erilaisiin tarvikkeisiin on myös selkeitä aluetaloudellisia vaikutuksia. Kuviosta (Kuvio 5) voimme myös havaita, että palvelusektorin aluetaloudelliset vaikutukset ovat keskittyneet enemmän kulttuuripääkaupunkiin ja sen lähialueille kuin rakennussektorin luomat taloudelliset vaikutukset. Palvelusektorin taloudellisesta vaikutuksesta noin 82 % osuus kohdistui Castillan ja Leonin alueille, kun taas rakennussektorilla tämä osuus oli noin 70 %.

Kuvio 5: Salamanca 2002 -kulttuuripääkaupunkivuoden taloudelliset vaikutukset (mukailien Herrero ym. 2006)

4.3 Liverpool, Englanti

Garcian, Melvillen ja Coxin luoman raportin (2010) mukaan Liverpool asetti omalle Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeellensa suuret tavoitteet ja teki kunnianhimoisia lupauksia jo asettuessaan ehdokkaaksi kulttuuripääkaupunkihankkeeseen. Liverpool painotti tavoitteissaan taloudellista sekä sosiaalista elvyttämistä sekä päätti lähestyä Euroopan kulttuuripääkaupunkihanketta laajan ja jatkuvan elvytyksen näkökulmasta. Hanketta edelsi puolen vuosisadan

laskukausi sekä jatkuvat sosiaaliset ongelmat. Juuri hanketta edeltävän vuosikymmenen aikana Isossa-Britanniassa oli kuitenkin esiintynyt jatkuvaa taloudellista kasvua, jonka aikana Liverpoolin taloudellinen tilanne muuttui huomattavasti ja kehittyi välillä muuta Isoa-Britanniaakin paremmin. Liverpool halusi pyrkiä osallistamaan itseään enemmän maan hallituksen toimintaan ja tämän lisäksi he pyrkivät kehittämään jo tapahtunutta paikallista talouskasvua ja suuria julkisia sekä yksityisiä investointeja. Liverpoolin hankkeesta on nähtävissä hyvin selkeitä vaikutuksia monella eri osa-alueella.

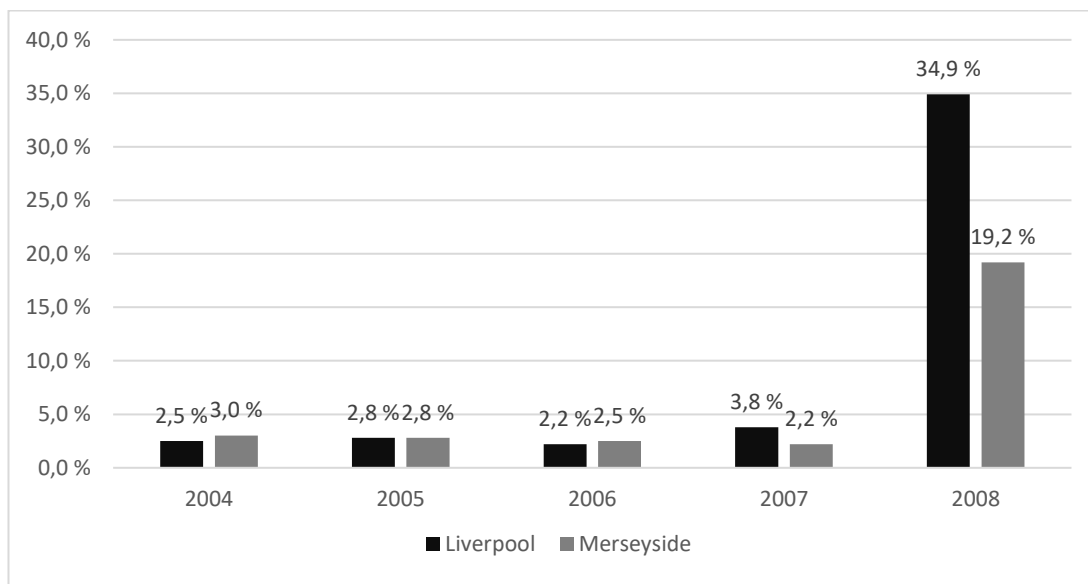
Kulttuurillisten aktiviteettien näkökulmasta Liverpoolin visiona oli kannustaa ja lisätä osallistumisia kulttuurilliseen toimintaan Merseysiden alueella eli Liverpoolin lähialueilla. Tämän vision luomisessa todeksi onnistuttiin erittäin hyvin, sillä kulttuuripääkaupunkihankkeen luoma tapahtumien yleisömäärän kasvu oli hyvin suuri aikaisempiin vuosiin verrattuna. (Garcia, Melville & Cox, 2010.)

Toinen Liverpoolin visioista kulttuuripääkaupunkivuodellensa oli lisätä tunnustusta kaupungin taidetta ja kulttuuria kohtaan. Tässäkin Liverpool onnistui erinomaisesti, sillä alojen liikevaihdossa oli nähtävissä kasvua vuosina 2006–2008. Myös alojen medianäkyvyys kasvoi merkittävästi, ja niiden voidaan sanoa vaikuttaneen merkittävällä tavalla Liverpoolin julkiskuvan uudelleensyntyyn kulttuuripääkaupunkivuoden vuosikymmenen aikana. (Garcia, Melville & Cox, 2010.)

Liverpool 2008- hankkeen visiona oli myös uudelleen sijoittaa Liverpoolin kaupunki kansallisen ja kansainvälisen yleisön tietoisuuteen, ja kannustaa lisää vierailijoita kaupunkiin ja sen lähialueille. Liverpoolin tavoitteena oli hyödyntää turismia taloudellisessa kehityksessä. Tähän talouden kehitykseen pyrittiin vierailijoiden kulutuksen lisäämisen sekä siitä seuraavan talouden kasvun avulla. Talouden kehitykseen pyrittiin myös epäsuorasti parantamalla kaupungin julkiskuvaa. Tämän tavoitteena oli houkutella sisään virtaavia investointeja sekä korostaa kaupungin tarjoaman laadukkuutta potentiaalisille asukkaille. (Garcia, Melville & Cox, 2010.)

Hanke onnistui turismin lisäämisessä erinomaisesti, sillä kulttuuripääkaupunkivuonna 2008 arviolta noin 35 % kaikista vierailuista Liverpooliin syntyi Euroopan

kulttuuripääkaupunkihankkeen vaikutuksesta. Yhteensä noin 9,7 miljoonaa Liverpool-vierailua syntyi kulttuuripääkaupunkihankkeen kautta ja tämä synnytti noin 753,8 miljoonan punnan suuruisen taloudellisen lisävaikutuksen arvioidun suoran kulutuksen perusteella. Suurin osa tästä kulutuksesta syntyi Liverpoolin kaupungissa tai kaupungin lähialueilla. Loput kulutuksesta syntyi Iso-Britannian luoteisosan alueella. Vuoden 2008 aikana noin 2,6 miljoonaa eurooppalaista ja kansainvälistä vierailua Liverpooliin syntyi kulttuuripääkaupunkihankkeen vaikutuksesta. Näistä vierailuista noin 97 % oli ensikertalaisia Liverpoolissa. Hanke loi myös hyvin paljon yli yhden yön vierailujen hotelliöitä Isossa-Britannian luoteisosassa, joista noin 1,14 miljoonaa yötä Liverpoolissa, noin 1,29 miljoonaa yötä Merseysiden alueella sekä noin 1,7 miljoonaa yötä muualla luoteen alueella. Yleisellä tasolla vuoden 2008 aikana Liverpoolissa kävi noin 27,7 miljoonaa vierailijaa, mikä oli noin 34,9 % enemmän kuin aikaisempana vuotena. Merseysiden alueella vuonna 2008 kävi noin 75,1 miljoonaa vierailijaa, mikä oli noin 19,2 % enemmän kuin vuonna 2007. Turismin kasvu oli suhteessa hyvin paljon suurempi kuin muilla kaupungeilla. (Garcia, Melville & Cox, 2010.)

Kuvio 6: Vierailujen määrän muutos Liverpoolin ja Merseysiden alueilla 2004–2008 (mukaanl. Garcia, Melville & Cox, 2010)

Garcian, Melvillen ja Coxin raportista (2010) voidaan nähdä Liverpool Culture Companyn tulot ja menot vuosina 2003–2009. Liverpool Culture Company oli Liverpoolin Euroopan kulttuuripääkaupunki -toimintaa varten luotu ja sitä säätelevä

organisaatio. Kokonaisuudessaan Liverpool Culture Companyn tuloja sekä kuluja syntyi tällä aikavälillä noin 130 miljoonan punnan arvosta. Suurimmat tulon lähteet tällä aikavälillä olivat Liverpoolin kaupunginvaltuusto, sponsorit sekä ERDF-rahoitus. Suurimmat kulut liittyivät suoraan kulttuuritoiminnan ohjelman toteuttamiseen.

Taulukko 2: Liverpool Culture Companyn tulot 2003–2009 (mukaillen Garcia, Melville & Cox, 2010)

Tulot (1000 puntaa)	2003/4	2004/5	2005/6	2006/7	2007/8	2008/9	Yhteensä
Liverpoolin kaupungin valtuusto	6520	8178	9063	12146	14981	23923	74811
ACE & DCMS	0	71	5319	3316	1283	539	10528
ERDF-rahoitus Objective One -statuksen myötä	987	1502	1680	2966	4186	2945	14268
EU-rahoitus ECOC-statuksen myötä	0	0	0	0	0	809	809
Muut julkiset lähteet	23	239	304	45	1655	846	3112
Ansaitut tulot	0	136	213	393	744	2584	4070
Sponsorit - käteinen	0	1098	2788	2873	3542	4442	14743
Sponsorit - tavarat tai palvelut	0	0	904	1372	2613	2658	7547
Yhteensä	7530	11224	20271	23111	29004	38746	129887

Taulukko 3: Liverpool Culture Companyn menot 2003–2009 (mukaillen Garcia, Melville & Cox, 2010)

Tulot (1000 puntaa)	2003/4	2004/5	2005/6	2006/7	2007/8	2008/9	Yhteensä
Ohjelma	5678	6295	9983	12847	16816	26301	77920
Markkinointi	467	2906	4931	5096	6485	5027	24912
Hallintotoimi	1385	2023	4453	3796	3091	4761	19509
Tavarat ja palvelut	0	0	904	1372	2613	2658	7546
Yhteensä	7530	11224	20271	23111	29005	38747	129887

Liverpool hyödynsi strategioita, kuten turismin kasvun hyödyntämistä päätyökaluna kaupungin elvyttämiseksi. Hankkeessa keskityttiin vierailijoiden ja sisään tulevien investointien houkuttelemiseen sekä kaupungin mielikuvan parantamiseen ja Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeen integroitiin suurempaan kaupungin kehityssuunnitelmaan. Näin onnistuttiin luomaan suuria määriä vierailijakulutusta, parantamaan luottamusta uusiin investointeihin ja nopeuttamaan koko elvyttämisprosessia. Taloudelliselta kannalta heikkona menestyksenä voidaan pitää kulttuuripääkaupunkihankkeen epätydyttävää kykyä luoda uusia työpaikkoja Liverpoolin tapauksessa. (Liu, 2016.) Kulttuuripääkaupunkihankkeen taloudellisia

pitkäaikaisvaikutuksia on hankala tutkia yhtä kvantitatiivisilla tavoilla kuin välittömiä vaikutuksia, joten pitkäaikaisvaikutusten selvitys on ollut pääasiassa laadullinen. Tutkimuksen mukaan jatkuvista sosioekonomisista haasteista huolimatta vuoden 2018 Liverpoolia voidaan pitää parempana paikkana elää kuin vuotta 2008 edeltävänä aikana. (Garcia, 2018.)

5. YHTEENVETO

Tämän tutkielman päätavoitteena oli vastata kysymykseen ” Millaisia aluetaloudellisia vaikutuksia kulttuuripääkaupunkihankkeilla on?”. Aihe on kohtuullisen suoraviivainen ja helposti ymmärrettävissä. Aluetaloudelliset vaikutukset voivat kuitenkin olla tällaisella hankkeella hankalasti määriteltävissä. Nämä hankaluudet johtuvat pääosin siitä, että taloudellinen vaikutus on usein hankala kohdistaa tietyn tapahtuman tai hankkeen luomaksi vaikutukseksi. Tämä näkyy Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeiden kohdalla varsinkin siinä, että tarkkoja kulttuuripääkaupunkivuoden pitkäaikaisvaikutuksia ei ole kyetty selvittämään. Pitkäaikaisista aluetaloudellisista vaikutuksista tehdyissä tutkimuksissa tulokset ovat olleet pääosin kvalitatiivisia, kun taas lyhyen aikavälin vaikutusten tulokset ovat kvantitatiivisia. Lyhyen ja osittain myös keskipitkän aikavälin positiivisista aluetaloudellisista vaikutuksista on olemassa todistusaineistoa EU:n suorittamien arviointien muodossa sekä myös vielä selkeämmin kaupunkien itse tekemien tutkimusten ja raporttien muodossa. Tällaisista tutkimuksista hyvinä esimerkkeinä toimivat mm. Liverpool 2008, Salamanca 2002 sekä Turku 2011.

Kulttuuripääkaupunkihankkeiden aluetaloudelliset vaikutukset syntyvät pääasiassa turismin kasvusta sekä kulttuuripääkaupunkivuoteen liittyvistä investoinneista. Turismin kasvu synnyttää välittömiä taloudellisia vaikutuksia, kun kulttuuripääkaupunkihankkeen vuoksi kaupungissa tai sen lähialueilla vieraileva henkilö hankkii itsellensä alueelta majoituspaikan, käyttää alueen ravitsemispalveluita sekä kuluttaa muuten vain rahaa alueella. Turismin kasvu lisää alueella tapahtuvaa kulutusta ja tämä taas johtaa kysynnän kasvuun. Kysynnän kasvu alueella synnyttää välillisiä vaikutuksia eli kerrannaisvaikutuksia, kun yritykset joutuvat hankkimaan aikaisempaa enemmän tarvitsemiaan välituotteita muilta alueen toimijoilta. Kulttuuripääkaupunkivuoden takia tehdyt investoinnit johtavat esimerkiksi henkilöstökulujen kasvuun, mikä vaikuttaa positiivisesti kotitalouksien palkkatuloihin. Lisääntyneet palkkatulot kulttuuripääkaupunkialueella lisäävät kotitalouksien kulutusta, mikä taas luo aluetaloudellisia vaikutuksia alueelle. Kulutuksen kasvu ja lopputuotteiden sekä välituotteiden kysynnän kasvu johtaa siihen, että tuotantoa joudutaan lisäämään. Tämä tuotannon lisäys luo alueelle uusia

työpaikkoja, mikä taas kasvattaa kotitalouksien palkkatuloja sekä luo johdettua taloudellista vaikutusta alueelle. Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeen kvantitatiivisesti havainnoitavissa olevat aluetaloudelliset vaikutukset syntyvät siis useiden eri tekijöiden ja näiden tekijöiden luomien jatkumoiden kautta.

Kulttuuripääkaupunkihankkeilla on myös kvalitatiivisia vaikutuksia, joita ei pystytä tarvittavan tarkasti määrittelemään kvantitatiivisin menetelmin. Nämä vaikutukset ovat kuitenkin hyvin merkittäviä kaupungille ja sen kehitykselle. Tällaisia vaikutuksia on esimerkiksi kaupunki-imagon parantuminen, infrastruktuurin kehittyminen sekä kaupungin viihtyvyyden tehostuminen. Näillä tekijöillä on vaikutusta esimerkiksi kulttuuripääkaupunkivuoden jälkeiseen turismiin, kaupunkiin suuntaavaan muuttoliikenteeseen sekä tulevaisuudessa toteutettaviin tapahtumiin. Näistä jokainen luo uutta aluetaloudellista vaikutusta kulttuuripääkaupungille. Tutkielman aikana saatiin myös selville, että kulttuuripääkaupunkihankkeen kannattavuutta lisää sen hyödyntäminen osana suurempaa kaupungin kehityssuunnitelmaa.

Tutkielmassa pyrittiin vastaamaan myös toiseen tutkimuskysymykseen ”Mihin Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeiden suosion kasvu perustuu?” Kulttuuripääkaupunkihanke vaatii suuria alkusijoituksia ja paljon työvoimaa sekä pitkäaikaista suunnittelutyötä menestyäkseen, kuten tutkielman esimerkeissä nähtiin. Tämän kaiken voi kuitenkin nähdä investointina kaupungin tulevaisuutta varten. Tutkielmassa läpikäydyissä esimerkeissä sekä muista kulttuuripääkaupunkimaininnoista voimme huomata, että hyvin suoritettulla Euroopan kulttuuripääkaupunkivuodella on hyvin positiivisia vaikutuksia kaupungin turismille, kulttuuritoiminnalle sekä yleiselle kaupunki-imagolle. Vaikutusten lisäksi voitiin huomata tapahtumateollisuuden kehitystä tutkiessa, että monille kulttuuri- sekä tapahtuma-alan toiminnoille on ollut kysyntää ennen koronapandemian aiheuttamaa romahdusta. Kysyntä on kuitenkin rajoitusten vähentyessä sekä kokonaan poistuttua lähtenyt tapahtuma-alan toimijoiden mukaan selkeään kasvuun. Koronapandemiaa edeltävänä aikana myös tapahtuma-alan toiminnan kannattavuus sekä liikevaihto oli ollut selkeässä kasvussa. Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan suosion kasvua voidaan siis perusteella aikaisempien kulttuuripääkaupunkihankkeiden menestyksellä sekä kulttuuritapahtumien kysynnän kasvulla.

Aiheeseen liittyvää jatkotutkimusta on ehdottomasti tehtävissä. Euroopan kulttuuripääkaupunkihankkeiden pitkän sekä keskipitkän ajan aluetaloudellisia vaikutuksia tulisi tutkia vielä lisää. Tämä johtuu siitä, että tällä hetkellä pitkäaikaisvaikutukset ovat hyvin paljolti arvioihin perustuvia sekä kvalitatiivisia. Jotta pitkäaikaisvaikutuksia voitaisiin selvittää tarkemmin, tulee tutkimusmenetelmiä kehittää lisää. Myös lyhyen aikavälin tutkimusmenetelmiä tulisi pyrkiä tutkimaan lisää, jotta kyettäisiin saamaan tarkempia sekä laajempia tuloksia. Kulttuuripääkaupunkivuoden vaikutuksia voisi seurata tarkemmin esimerkiksi yksittäisten tapahtumien tasolla ja näin muodostaa tarkemman kokonaiskuvan koko kulttuuripääkaupunkihankkeen vaikutuksista. Tapahtumien vaikutusten seurantatekniikkaa tulisi kehittää ja hyödyntää sitä kulttuuripääkaupunkivuoden vaikutusten selvittämisessä. Tarkemmat tulokset kulttuuripääkaupunkihankkeiden vaikutuksista ovat tärkeitä myös siinä suhteessa, että niiden avulla voitaisiin saada selville Euroopan kulttuuripääkaupunki -toiminnan heikkouksia sekä näin selvittää uusia kehittämiskohteita.

LÄHTEET

Ali-Yrkkö, J. and Pajarinen, M. (2021). *Tapahtuma-alan rooli Suomen taloudessa*. Haettu osoitteesta <https://www.etla.fi/julkaisut/tapahtuma-alan-rooli-suomen-taloudessa/>

Blake, A. (2005). *The Economic Impact of the London 2012 Olympics*. Haettu osoitteesta https://opus.lib.uts.edu.au/bitstream/2100/994/1/Impact%202005_5.pdf

DCMS (2002). *Six cities make short list for European Capital of Culture 2008.*, Department of Culture, Media and Sport. Haettu osoitteesta https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/ukgwa/+http://www.culture.gov.uk/reference_library/media_releases/2877.aspx

Euroopan komissio (2014). *Euroopan kulttuuripääkaupungit vuosina 2020–2033 Ohje kaupungeille Euroopan kulttuuripääkaupunkivuoden tulosten omasta arvioinnista*. Haettu osoitteesta https://okm.fi/documents/1410845/12954142/Guidelines+for+cities'+own+evaluations_FI.pdf/3a3de37e-6338-34f6-ca9e-30cdab870ed8/Guidelines+for+cities'+own+evaluations_FI.pdf?t=1554109273000

Euroopan kulttuuripääkaupungit (2022). Haettu osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/ohjelmat/euroopan-kulttuuripaakaupungit>

European Capitals of Culture (2022). Haettu osoitteesta <https://culture.ec.europa.eu/policies/culture-in-cities-and-regions/european-capitals-of-culture>

Forssell, O. (1985). *Panos-tuotosmallit*. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA, Helsinki

Garcia, B. (2018). *Impacts 18: Legacies of Liverpool as European Capital of Culture, 10 years on*. Haettu osoitteesta <http://iccliverpool.ac.uk/?blog=impacts-18-legacies-of-liverpool-as-european-capital-of-culture-10-years-on>

Garcia, B. and Cox, T. (2013a). *European capitals of culture: long-term effects*. Haettu osoitteesta [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/join/2013/513985/IPOL-CULT_ET\(2013\)513985\(SUM01\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/join/2013/513985/IPOL-CULT_ET(2013)513985(SUM01)_EN.pdf)

Garcia, B. and Cox, T. (2013b). *European capitals of culture: success strategies and long-term effects*. Haettu osoitteesta [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/join/2013/513985/IPOL-CULT_ET\(2013\)513985\(ANN01\)_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/etudes/join/2013/513985/IPOL-CULT_ET(2013)513985(ANN01)_EN.pdf)

Garcia, B., Melville, R. and Cox, T. (2010). *Creating an impact: Liverpool's experience as European Capital of Culture*. Haettu osoitteesta https://www.liverpool.ac.uk/media/livacuk/impacts08/pdf/pdf/Creating_an_Impact_-_web.pdf

Gomes, P. and Librero-Cano, A. (2018). Evaluating three decades of the European Capital of Culture programme: a difference-in-differences approach. *Journal of Cultural Economics*, 42(1), 57–73. doi:10.1007/s10824-016-9281-x.

Herrero, L.C. ym. (2006). The economic impact of cultural events: A case-study of Salamanca 2002, European Capital of Culture. *European Urban and Regional Studies*, 13(1), 41–57. doi:10.1177/0969776406058946.

Liu, Y.-D. (2016). Event and Quality of Life: A Case Study of Liverpool as the 2008 European Capital of Culture. *Applied Research in Quality of Life*, 11(3), 707–721. doi:10.1007/s11482-015-9391-1.

McAteer, Nick. ym. (2015). *Ex-post evaluation of the 2013 European capitals of culture final report*. final report, Publications Office Haettu osoitteesta <https://data.europa.eu/doi/10.2766/88377>

Oulu2026 (2022). *Oulu2026 Project*. Haettu osoitteesta <https://www oulu2026.eu/en/oulu2026-project/>

Radygina, E. and Oshkordina, A. (2021). Prospects for the development of the event industry in the context of the pandemic, *E3S Web of Conferences*, 291, 08008. doi:10.1051/e3sconf/202129108008.

Richards, G.R.P. (2010). *Eventful Cities: Cultural Management and Urban Revitalisation*. Oxford, Butterworth-Heinemann.

Scandizzo, P.L. and Pierleoni, M.R. (2018). Assessing the olympic games: the economic impact and beyond,” *Journal of Economic Surveys*, 32(3), 649–682. doi:10.1111/joes.12213.

Tapahtumateollisuus ry (2021). *Jäsenkysely 09/2021: Toimialan avautuminen ja elpyminen*. Haettu osoitteesta https://www.tapahtumateollisuus.fi/wp-content/uploads/2021/10/Toimialan-avautuminen-ja-elpyminen-jaskenkysely-09_2021.pdf

Tilastokeskus (2021). *Kulttuurin satelliittitilinpito 2019*. Haettu osoitteesta https://www.stat.fi/til/klts/2019/klts_2019_2021-10-07_tie_001.fi.html

Tilastokeskus (2022) *Kotitalouksien kulutusmenot kotitaloustyypin mukaan 1985-2016*. Haettu osoitteesta https://pxweb2.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_ktutk/statfin_ktutk_pxt_001.px/

Timonen, P. (2005) *Kuluttajien vapaa-ajan haaveet ja elämysklusteri*. Haettu osoitteesta

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152286/Kuluttajien_vapaa-ajan_haaveet_ja_elamysklusteri.pdf?sequence=1

Vahlo, J. and Ruoppila, S. (2013) *Turku 2011-Tieteen kulttuuripääkaupunki Turku 2011-The Capital of Science and Culture*. Haettu osoitteesta <https://seuranta2011.wordpress.com/2013/10/13/turku-2011-tieteen-kulttuuripaakaupunki-turku-2011-the-capital-of-science-and-culture/>

Wirén, M., Westerholm, T. and Liikamaa, A. (2020) “Tapahtumateollisuuden toimialatutkimus 2020 osa 2.” Haettu osoitteesta https://www.tapahtumateollisuus.fi/wp-content/uploads/2020/09/Tapahtumateollisuuden-toimialaraportti-2020_osa-2_high.pdf